

Lyllo & Zorba

Lyllo & Zorba är en charmig italiensk animation om en fågelunge och en katt som hjälper varandra genom livet. En film om vänskap och solidaritet – och om farliga råttor.

Rekommenderad från 5 år

En filmhandledning av
AGNETA DANIELSSON

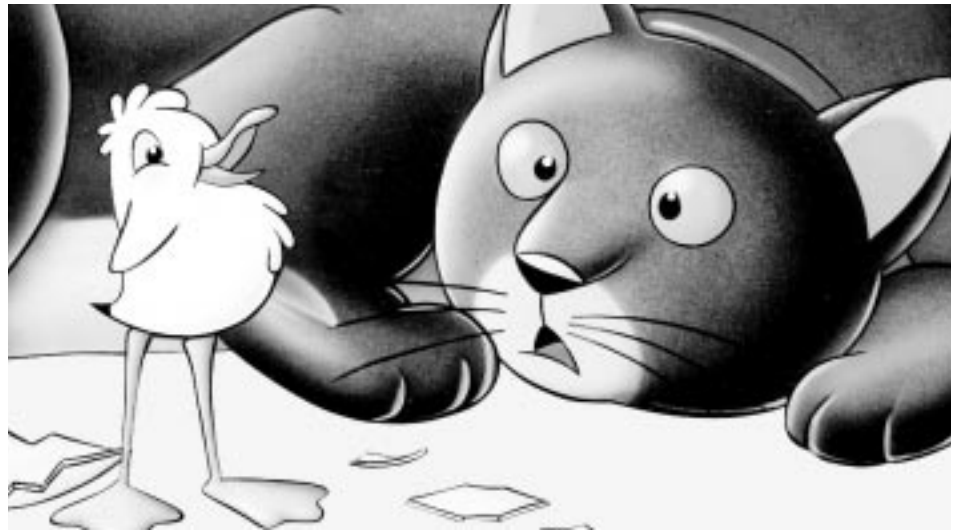
Handling

I den stora hamnstaden pågår en ojämn kamp mellan råttorna och katterna. Råttorna förökar sig; blir allt fler, allt större och allt fräckare. Katterna Zorba, Översten, Prosit, Diderot och lille Jojo inser att de måste göra något för att hejda de aggressiva fienderna i deras framfart.

Samtidigt som katterna för sin kamp flyger en flock måsar söderut. De kommer från Färöarna och runt Östersjön och söker sig nu till varmare områden med mera mat.

En av fåglarna är den unga Kengah. Det är hennes första långflygning och, anförtror hon en annan mås, hon ska snart ruva sitt första ägg. Men ett oljefartyg har vid ett tidigare oväder släppt ut olja, och Kengah blir dess offer. Med fjädrarna tyngda av olja lyckas hon flaxa in till den närbelägna staden. Utmattad landar hon i Zorbas trädgård. Hans första impuls är att äta upp henne, katt som han är. Men vid lukten av oljan stannar han upp, och Kengah börjar berätta om sin olycka. Hon säger att hon snart kommer att dö, men att hon också kommer att lägga ett ägg. Hon får honom att avlägga tre löften. För det första ska han lova att inte äta upp ägget. För det andra ska han ta hand om fågelungen, och för det tredje ska han lära den flyga. Zorba accepterar motvilligt, och springer till sina vänner för att få stöd och hjälp.

Beläste Diderot är den av katterna som ofta har en lösning på allehanda problem. Men när det gäller oljeskadade måsar, blivande mammor därtill, räcker inte den vägledning de får i hans annars så pålitliga encyklopedi. När de återvänder till Kengah har hon redan dött. Och under hennes vingor ligger ett ägg – det ägg Zorba tidigare lovade att ta hand om. Vad betyder ett ägg, frågar en av de andra, och pratar drömskt om

Lyllo & Zorba, kompisar från första stund och vänner i vått och torrt genom livet.

omelett. Men Zorba är en katt som står för sina löften, för honom skulle en omelett vara detsamma som mord. Översten muttrar att det inte är värdigt för en katt att ruva, men de andra förstår Zorbas beslut. Var försiktig bara, så inte ägget krossas säger de.

Att ruva är inte det lättaste för en katt. Kattkroppen är inte formad för att ligga på ägg, men Zorba gör sitt bästa för att hålla det varmt. I dagar ligger han på ägget; i regn, i stekande sol, i storm. Alla Zorbas förehavanden bevakas noggrant av två råttor, som rapporterar till Storråttan.

Och en dag kläcks så ägget. Ut kommer en långbent liten fågel som glädje-strålade skriker mamma till Zorba. Därefter kommer kraven på mat. Hon vill ha mat! Mat! Mat! Zorba försöker idogt komma på vad en liten fågel kan tänkas äta. Att kattmat inte duger blir han snart varse. Men under hans jakt på mat till den ständigt hungriga ungen kidnappas hon av råttorna. Förövarna hinner inte så långt och Zorba visar med tydlighet att han inte är att leka med. "– Min mamma är modigast i världen", säger fågelungen stolt.

Fågelungen, som av katterna döps till Lyllo, är nöjd med sitt kattliv. Det är så fint att vara katt, suckar hon förnöjt. Zorba är emellanåt bekymrad både över att han av henne ses som mamma och att hon identifierar sig som katt. Men i stort fungerar hans åtaganden bra, och hon är fullständigt accepterad av de andra katterna. Men Jojo kan ha

svårt att fördrå att han har fått konkurrens, att han måste dela med sig av leksaker och dessutom får en åthutning av morfar Översten. Han säger till Lyllo att de vuxna katterna är snälla mot henne enbart för att de vill äta upp henne. Men, protesterar hon upprört, de älskar mig. Jag är ju katt! Ha, fnysar Jojo, har du morrhår? Har du klor? Har du svans? Fortvildad flyr hon ut i regnet.

Zorba är under tiden hos siameskatten Bobolina. Förälskad försöker han förklara sina känslor för henne, men deras herdestund avbryts bryskt. De andra katterna har upptäckt att Lyllo försvunnit och Jojo erkänner skamset vad han sagt. Hans agerande finner inte nåd hos de andra, som inser vilken fara hon befinner sig i. Och deras farhågor är riktiga. Lyllo är mycket riktigt ett tacksamt byte för råttorna som snabbt ringar in henne och för ner henne i de mörka kloakerna.

Katterna håller rådslag. Översten pratar utifrån sina militära erfarenheter medan Diderot söker hjälp i uppslagsverket. Och genom Homeros *Illiaden* får han en idé till hur de kan gå tillväga. De ska göra en trojansk häst, men i en form som är mer tilltalande för råttorna.

Stadens katter ställer upp för, som Översten säger, i krig gör alla katter sin plikt. Och i detta fall innebär det att samla ihop ost, mängder med ost. I denna aktion får Jojo, trots tjat, inte vara med och håglös strosar han längs gatorna. Han hittar då en ingång till

kloakerna och blir där vittne till hur den tillfångatagna Lyllo står omringad av extatiska råttor. Han ser hur de sjunger till Storråttans ära, om hur de ska segra, om hur de hatar katterna. Och Storråttan vill besejla det hela med att äta upp Lyllo. Men Jojo kommer till hennes undsättning, ger sig på råttorna, skriker att de inte får röra henne. Sitt mod till trots blir också han strax deras fånge, allt medan han skriker att de inte får röra henne – för hon är en katt!

En råtta kommer inspringande, upphetsad, och meddelar att katterna gett upp. Som bevis har de lämnat en offergåva. In rullas en enorm ost och råttorna jublar. Storråttan hinner just ta en första bit av osten då den börjar skaka. Ur osten hoppar katterna och den överrumplade Storråttan och hans närmaste blir raskt katternas gisslan. En välvässad kattklo mot halsen fungerar effektivt för att få Storråttan att beordra sina underlydande att släppa både Lyllo och Jojo. Som tack för hjälpen hamnar de två råttorna i kloakens smutstjocka vatten, samtidigt som katterna seglar iväg på en väntande flotte.

Efter detta är det svårt att få Lyllo på bra humör. Inte vill hon leka Jojos fåniga kattlekar, med bedrövad min stude-rar hon sig själv i en spegel. Att inte veta vem man egentligen är, är en tung börda att bära. Zorba försöker förklara för henne att det ju delvis var sant det Jojo sagt. Katter äter fåglar, för det är en del av deras natur, men de skulle ändå aldrig äta henne. För henne älskar de, och att de älskar henne är delvis för att hon är annorlunda. Hon svarar upprört att hon inte vill vara annorlunda, hon vill vara katt. Men Zorba fortsätter sitt tal med att de är stolta över att ha fött upp en vacker fiskmås, som en dag dessutom kommer att flyga precis som sin mamma. Inför alla dessa ädla, men ärligt menade ord, lyssnar de andra katterna, alltmer rödda. Och Zorba fortsätter med att berätta om Kengah, den modiga, vackra måsen. Han menar också att Lyllo inte ska vara rädd för att flyga, att man aldrig ska vara rädd för sin sanna natur.

Så börjar flygövningarna. Alla är engagerade, men trots att de tar hjälp av Leonardo da Vincis ritningar, raketer, starka gummiband och lockande sagor om flygande måsar så lyckas Lyllo ändå inte lyfta. Hon är rädd. Katterna förstår då att de behöver hjälp av någon utomstående. Människor är i vanliga fall inte de första katterna tänker på, för enligt Översten var egyptierna med sin kattgud de absolut sista kloka människorna. Men Zorba kommer slutligen på att Bobolina bor hos förstående personer,

som tror att alla levande varelser har en själ. Poeten och hans dotter Nina har katterna genom Bobolina träffat flera gånger. Och genom att närma sig Nina i hennes dröm får han henne att följa med ut i natten, upp i stadens högsta torn. I sin famn bär hon Lyllo, som både bävar och längtar efter att kasta sig ut i luften. Uppifrån tornet får hon perspektiv på sitt liv. Hon ser trädgården där hon föddes, men hon kan också se uppåt, till himlen där andra fåglar flyger. Inget kan stoppa dig, menar Nina och uppmanar: Flyg! Zorba ser hennes tvekan och säger med övertygelse att han älskar henne. Med detta törns Lyllo prova om vingarna bär. Och visst bär de! Lyllo flyger – världens första katt som flyger!

Bland åskådarna, som bevittnar Lyllos första flygtur, finns också Storråttan och hans närmaste man. Denne kan inte dölja sin förtjusning över att hon faktiskt klarar att flyga. Storråttan försöker för-ringa prestationen genom att påpeka att råttor minsann kunnat flyga sedan länge, länge. Har vi, undrar den andre frågande. Javisst, fladdermöss flyger ju, ryter Storråttan.

Och Jojo, som också sett det hela från marken lyfts upp av Lyllo och får se staden uppfifrån, som en mås. Över hamnen, över museet, över alla de platser de tillsammans upplevt flyger de tills hon mjukt sätter ner honom hos de andra katterna. Med detta tar hon farväl och ansluter till en grupp måsar som flyger, ut mot det oändliga havet.

Omsorg om andra

När Kengah kraftlös landade i Zorbas trädgård var det tur att hon mötte just honom. För Zorba menar att det är viktigt att hålla sina löften och ta det ansvar som krävs, oavsett vilka besvär det innebär. Att han visar en omsorg för svagare och avvikande, och ser till att Lyllo får utvecklas utifrån sina förutsättningar, beror mycket på den trygghet han upplever bland sina kattvänner. Sina olikheter till trots visar de en stor tolerans inför varandras egenheter. Översten till exempel skulle kunna upplevas som pompös i sin strävan att ständigt vara den som vet och kan – trots att han sällan är den härförare han vill utge sig vara. Prosit, alltid tvekande dessutom snörvlande och nysande, skulle också kunna förlöjligas. Liksom Diderot som i varje spörsmål måste rådfråga uppslagsverket innan han skriker till handling. Men olikheterna blir tvärtom en styrka. Alla katterna har en funktion, de har sina olika roller, som alla behövs för att lösa viktiga problem. Och när det gäller att ställa upp för sina kompisar och det man tycker är rätt, finns det

inga hinder.

En sådan vidsynthet finns absolut inte i råttornas hierarkiska värld. De lever i en kultur långt från alla demokratiska värderingar. Där finns ingen som är intresserad av vad den andre tycker eller tänker, styr gör man genom terror. Inför Storråttan blir alla lismande undersåtar, utan egna initiativ, utan ifrågasättande. Inte heller är de intresserade av andras kunskap, att den ska sättas in i ett sammanhang. Att de stjäla enstaka blad ur en atlas är symptomatiskt – en hel världsbild är inget de strävar efter.

Man kan också se att katternas sätt gentemot varandra överensstämmer bra med läroplanens värdegrund, som ju vilar på demokratisk grund. Där står att: "människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla"

★ Låt barnen göra en lista över hur katterna är mot varandra. Lista därefter råttornas relationer. Diskutera utifrån listorna vad som utmärker en bra kompis, och en som inte är bra. Vad är det som gör att man tycker det? Finns det några exempel i filmen?

Rädd att flyga

Trots sina fysiska förutsättningar tog det tid för Lyllo att lära sig flyga. Allehanda tekniska lösningar var inte till hjälp. Inte förrän hon insåg "det är detta som är jag" kunde hon lära sig flygningens konst. Då försvann den rädsla hon tidigare burit på och som varit förlamande för hennes utveckling. (Men det är faktiskt inte alla fåglar som kan flyga, även om de har aldrig så bra självkänsla. Världens största fågel, strutsen, är helt enkelt för tung för att kunna flyga.)

Att flyga har alltid varit en dröm också hos människan. I alla tider har det funnits sagor och myter om människor som av egen kraft kan sväva bland molnen. Men att flyga med hjälp av muskelkraft är mycket ansträngande. Även om många försökt har ingen människa ännu lyckats flyga genom att flaxa med konstgjorda vingar. Också Leonardo da Vinci, som katterna refererar till, funderade mycket över hur man skulle kunna gå tillväga. Efter många och grundliga studier av fåglarnas rörelser ritade han en konstgjord vinge. Hans skisser användes några hundra år senare men istället för rörliga vingar byggde man fasta med propellar.

★ Anordna en flygtävling!

Att vika pappersflygplan brukar vara

en populär aktivitet. Konsten att vika papper, origami, utvecklades i Japan för flera hundra år sedan. På biblioteket kan man hitta böcker om pappersflygplan. En sådan är Campbell Morris "Vik ditt eget pappersflygplan" (Bonnier Carlsen, Stockholm, 1984). I den finns utförliga beskrivningar till plan som "Långglidare" "Viggenspinnare", "Konstflygare" eller "Supersvalan". Vem kommer längst? Vem landar med störst precision?

★ Egna ritningar.

Låt barnen göra egna ritningar på mindre flygfarkoster. Provybygg. Fungerar de?

★ Gör en fallskärm.

Ni behöver en stor tallrik, tunt tyg (fodertyg), tuschpenna, sax, nål, bomullstråd (8 x 30 cm), tejp, tom sytrådsrulle. Använd tallriken som mall när ni med hjälp av tuschpennan ritar en rundel på tyget. Klipp ut rundeln, som sedan blir själva fallskärmen. Gör åtta märken jämt fördelade längs kanten på rundeln. Sy fast en cirka 3 decimeter lång tråd vid varje markering. Tejpa fast trådarnas fria ändar vid trådullen. Släpp fallskärmen från en höjd. När den faller öppnar sig skärmen och fylls med luft. Ju större skärm, desto långsammare fall.

Identifikation och rädsla

Lyllo & Zorba har av Statens Biografbyrå fått en åldersgräns på 7 år och det baseras på, som det står i beslutet: "Ett antal inslag av hotfulla situationer." Och visst finns det scener som barn säkert kan uppfatta som otäcka. När Kengah fastnar i oljan till exempel ser vi hur hon kämpar för att ta sig loss, men ju mer hon försöker desto djupare sjunker hon. Vi hör också att hon vädjar till de andra att inte lämna henne, men de flyr det växande oljebältet. Efter att hon fått ett sista råd av en annan mås sjunker hon ner i vattnet, kameran blir subjektiv (vi ser allt ur hennes perspektiv), och vårt synfält fördunklas av oljan.

När Lyllo jagas av råttorna, då hon flytt från de andra katterna, är en annan sekvens som kan uppfattas som skrämmande. I helbilder ser vi hur den lilla Lyllo planlöst driver runt längs de nattsvarta gatorna. När råttorna närmar sig sker det genom många närbilder på deras röda ögon, deras hungriga munnar. Ofta framställs de ur grodperspektiv, vilket förstärker känslan av att Lyllo verkligen är utsatt. Råttorna blir fler och fler, överallt verkar de finnas, alerta uppmärksamma de Lyllos situation. Färgerna går i mörkblått, ljuset är kallt. Sekvensen avslutas när Lyllo är instängd

och omringad.

Då Lyllo ska ätas upp av Storråttan kan också upplevas som hotande. Även här är det mängder av råttor som väljer fram, ljudet av deras ivriga tassar bekräftar det visuella intrycket. Färgerna domineras av kalla blå och gröna nyanser. Och liksom tidigare använder man sig, när råttornas övertag ska skildras, av grodperspektiv och närbilder av ögon, munnar och tassar. Lyllo däremot visas lite uppifrån, vilket förstärker hennes underläge, i kombination med hennes darrande kropp. Känslan förstärks ytterligare av den suggestiva sången, alltmer uppeldande och enande.

När barn blir rädda av filmer eller tv-program hänger det ihop med hur starkt de identifierar sig med personerna eller figurerna i filmen. Barn som hotas av vuxna, eller djur som behandlas illa eller är i fara berör djupt. Men forskare menar också att det som är avgörande för de efterverkningar som en sådan känsloreaktion innebär, är om barnen får möjlighet att bearbeta sina upplevelser. Och i det arbetet kan skolan spela stor roll.

★ Diskutera de scener i filmen som barnen tyckte var otäcka. Vad var det som gjorde att de upplevdes så? Hur samverkade musiken och ljudet med bilderna? Hur användes bildutsnittet? Ta upp hur man arbetar med motsatspar i film och vilken funktion det får. Vilka motsatspar såg de i *Lyllo & Zorba*? Kan det förstärka berättandet i de otäcka scenerna?

★ Byt ljud till en filmsekvens. Diskutera skillnaderna. Om ni har tillgång till digital videokamera och redigering är det enkelt att kopiera en filmad sekvens och ljudlägga de olika kopiorna med olika typer av ljud. För över de färdiga snuttarna till ett VHS-band, så alla kan titta tillsammans.

★ Använd videokamera och låt barnen filma ur grod- respektive fågelperspektiv. Hitta på scener som ska förstärka känslan av överläge eller underläge.

Språklek

I filmens anslag används lekens tempus, vilket gör att vi bjuds in till en fantasi-värld. Med hjälp av Nina och hennes pappa Poeten lotsas vi in i filmens kontext. "Om du var en katt och ville ha mat", börjar pappan, och sedan är rimmandet och historien igång. Nina fyller på med ord, samtidigt som hon med sina kriterier illustrerar den framväxande sagan.

Språket är för barn ett verktyg som ger dem möjlighet att förstå och erövra

världen. Med rim och ramsor tränas barns förmåga till ljudanalys och det stärker också deras uppfattning om språkets ljudstruktur. Dessutom är det ju så roligt att leka med ord!

★ Hitta tillsammans på en rimmad historia. "Det var en gång..." är alltid en bra början, sedan brukar sagorna ta fart av sig själva. Skriv eventuellt ner rimsagan och låt barnen illustrera.

★ Man kan också leka "Ett skepp kommer lastat" med rimord. Bara saker som rimmar får följa med på färden. När rimmen börjar ta slut byter man till nya ord.

★ Ett annat sätt att öka medvetenheten om hur språket används, om man inte vill rimma, är förstås att berätta historier utan rim. Bestäm tillsammans vad den ska handla om, till exempel "när morfar seglade jorden runt i en balja", "när jag red på kamel genom Sahara" eller "när min mamma trodde jag var en vampyr". Den vuxne inleder berättelsen med några spännande meningar. Barnen fantiserar sedan ihop en fortsättning med en mening var.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Italien 1998

Originaltitel: La gabbianella é il gatto

Regi: Enzo D'Alò

Musikalisk ledare: Anders Neglin

Översättning och bearbetning: Lars

Edström och Britt Olofsson

Svenska sångtexter: Lars Edström

och Britt Olofsson

Dialogregi: Lars Edström

Svensk version: Mari-Anne Barrefelt

SVENSKA RÖSTER

Zorba – Pontus Gustafsson

Översten – Lars Edström

Prosit – Joachim Bergström

Diderot – Krister Henriksson

Kengah – Cecilia Nilsson

Storråttan – Per Myrberg

Lyllo – Emilia Brown

Jojo – Fredrik Boberg

Bobolina – Cecilia Ljung

TEKNISKA UPPGIFTER

Längd: 80 minuter

Format: Normalbild

Ljud: Dolby

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 25.12.2001

DISTRIBUTION

Folkets Bio, Box 2068, 103 12 Stockholm.

Tel 08-545 275 23, fax 08-545 275 35

www.folketsbio.se

